

13.9.2024

Kaupan liiton täydentävä lausuma itsehoitolääkkeiden myyntikanavan laajentamisen arvioivan työryhmän muistioon

Kaupan liiton keskeiset viestit

- Itsehoitolääkeuudistuksen tulee aidosti tuoda kuluttajalle lisäarvoa, parantaa itsehoitolääkkeiden saavutettavuutta sekä luoda nykyistä paremmat edellytykset hintakilpailulle
- Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista koskevassa jatkovalmistelussa tulisi vapautettavan valikoiman lähtökohdaksi käyttää nykyisin kaupan toimipisteissä sijaitsevien lääkekaappien itsehoitolääkevalikoimaa sekä Ruotsissa ja Norjassa vapautettua itsehoitolääkevalikoimaa
- Jatkovalmistelussa on välttämätöntä luoda sääntelyllä edellytykset esimerkiksi keskitetyn etälääkeneuvonnan järjestämiselle
- Lupakäytännöt eivät saa estää kilpailua tai rajoittaa pienempien kaupan alan yritysten osallistumista itsehoitolääkemyyntiin

Yleistä

Kaupan liitto korostaa, että itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen kaupan maantieteellisesti kattavan verkon ja laajojen aukioloaikojen piiriin laajentaisi ja parantaisi lääkkeiden saavutettavuutta sekä sujuvoittaisi asiointia niin kaupungeissa kuin haja-asutusalueillakin. Uudistuksen myötä itsehoitolääkkeitä olisi saatavilla muun muassa ruokakaupoista, kyläkaupoista, kioskeista ja optikkoliikkeistä sekä aiempaa kattavammin verkko-kaupoista. Myös reseptilääkkeitä voisi olla noudettavissa nykyistä useammasta pisteestä. Lisäksi oikein toteutettuna uudistus toisi kuluttajille myös edullisemmat itsehoitolääkkeet. Kaupan liitto pitää ensiarvoisen tärkeänä varmistaa jatkovalmistelussa, että uudistuksella tuotetaan aitoa lisäarvoa kansalaisille.

Kaupan liitto korostaa, että Suomen lääkkeiden vähittäismyyntijärjestelmä poikkeaa merkittävästi pohjoismaisesta linjasta. Muissa Pohjoismaissa, Islantia lukuun ottamatta, itsehoitolääkkeiden myynti vapautettiin apteekkien ulkopuolisiin myyntikanaviin. Tanskassa itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen tehtiin vuonna 2001, Norjassa vuonna 2003 ja Ruotsissa vuonna 2009. Kaupan liitto pitää tärkeänä, että itsehoitolääkeuudistusta viedään määrätietoisesti ja ripeästi eteenpäin.

Vapautettava itsehoitolääkevalikoima

Kaupan liitto katsoo, että työryhmän työssä ja muistiossa olisi tullut tarkastella muiden Pohjoismaiden itsehoitolääkkeiden myyntijärjestelmiä ja valikoimia.

Pohjoismaiset lähinaapurimme eli Ruotsi ja Norja ovat avanneet itsehoitolääkevalikoimia huomattavasti avoimemmin kuin muistiossa suositellaan. Ruotsissa on avattu jo noin 790 itsehoitotuotetta myyntiin, mukana mm. yleisimmät allergialääkkeet (esim. setiritsiini) ja kipulääkkeet (parasetamoli, ibuprofeeni). Näin on myös Norjassa, jossa parasetamolien myynti on määritelty jopa pakolliseksi itsehoitolääkkeitä apteekkien ulkopuolella myyvissä paikoissa.

Kaupan liiton näkemyksen mukaan Suomessa itsehoitolääkkeiden uudistusta ei tule tehdä umpiossa, vaan Ruotsin ja Norjan yli kymmenen vuoden kokemukset tulee ottaa huomioon itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisessa, ja pohjana myös Suomen valikoimien avaamiselle. Huomionarvoista on, että myös Suomessa

13.9.2024

apteekit ovat avanneet vastaavia tuoteryhmiä myyntiin kaupan toimipisteissä sijaitseviin lääkekaappeihin, eli näille on todettu tarve myös suomalaisessa kuluttajakentässä, eikä valikoiman myynnistä ole raportoitu ongelmia.

Kaupan liitto on myös pettynyt, ettei muistiossa tarkasteltu kaupan jakelukanavan kautta jo vuosikymmeniä myytävänä olevaa itsehoitolääkevalmisteiden valikoimaa. Tällä hetkellä Suomessa toimii 118 lääkekaappia (nk. apteekkien palvelupiste), joista valtaosa sijaitsee kaupan myymälöissä. Lääkeneuvontaa näissä pisteissä antavat ainoastaan apteekkien proviisorit ja farmaseutit, jotka ovat tavoitettavissa puhelimitse. Lääkekaappien valikoimat ja etäneuvonta ovat osoittautuneet onnistuneeksi, ja usean kymmenen vuoden pilotoinnilla on voitu osoittaa kaupan myyntikanavan olevan kuluttajien arvostama ja itsehoitolääkkeiden saavutettavuutta parantava myyntimalli.

Kaupan liiton Fimealta saadun tietopyynnön tuloksista käy ilmi, että kaupan toimipisteissä sijaitsevien apteekkien palvelupisteiden itsehoitolääkevalikoima on varsin runsas. Apteekkarien hakemana ja Fimean hyväksymänä 97 prosenttia suosituimmista itsehoitolääkevalmisteista vaikuttavan aineen mukaan on myytävissä lääkekaapeissa apteekkien ulkopuolella, mukaan lukien yleisesti käytetyt särkylääkkeet, kuten paracetamol- ja ibuprofeeni -valmisteet. Apteekkien palvelupisteistä luovutetaan paikoitellen myös reseptilääkkeitä.

Kaupan liitto pitää tärkeänä, että vapautettava itsehoitolääkevalikoima vastaa vastikään päivitettyä itsehoitolääkityksen Käypä hoito -suosituksia. Kaupan liitto korostaa, ettei ole lääkkeiden käyttäjien etu, mikäli Käypä hoito -suositusten mukaista itsehoitolääkehoitoa ei voisi noudattaa niillä sadoilla paikkakunnilla, joilla ei ole apteekkipalveluita. Käypä hoito -suositusten mukaisen lääkehoidon toteutuminen tulisi mahdollistaa uudistuksen jatkovalmistelussa.

Kaupan liitto katsoo, että itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista koskevassa jatkovalmistelussa tulisi vapautettavan valikoiman lähtökohtana käyttää kyseistä Fimean ja apteekkareiden turvalliseksi kaupan jakelukanavassa myytäväksi katsomaa ja hyväksymää valikoimaa. Kaupan liitto pitää täysin poikkeuksellisena, ettei Fimea itsehoitolääkeuudistusta koskevassa selvityksessään (Fimean selvitys itsehoitolääkkeiden myynnistä apteekkien ulkopuolella 12/2023) käsitellyt lääkekaappijärjestelmää ja niiden valikoimaa missään määrin.

Kaupan liitto korostaa, että Fimealta saatujen tietojen perusteella kaupan myyntikanavan kautta tapahtuneesta itsehoitolääkemyyntistä ei ole kertynyt mitään negatiivista palautetta, vaikka järjestelmä on ollut käytössä nykymuotoisena vuodesta 2011 ja myös vuosia ennen tätä. Kaupan alan yrityksillä on siis jo 30 vuoden kokemus itsehoitolääkkeiden myynnistä kaupoissa sijaitsevista lääkekaapeista ilman ongelmia.

Uudistuksen hyödyt kuluttajalle

Kaupan liitto pitää valitettavana, että työryhmän työssä ja muistiossa paitsi itsehoitolääkkeiden hintakilpailua edistäviä toimia, myös saavutettavamman itsehoitolääkkeiden myyntijärjestelmän hyötyjä lääkkeiden käyttäjille tarkasteltiin hyvin pintapuolisesti muiden teemojen hallitessa työryhmän tarkastelua ja muistion sisältöä.

Taloustieteen soveltamiseen erikoistunut konsulttitoimisto Copenhagen Economics toteutti syksyllä 2023 Kaupan liiton toimeksiannosta lääkkeiden hintavertailun Suomen ja Ruotsin välillä. Selvityksen aineisto kerättiin lokakuussa 2023. Hintavertailussa otettiin huomioon myös arvonlisäverokantojen erot maiden välillä. Selvityksen tulosten mukaan itsehoitolääkkeet ovat Ruotsissa keskimäärin 37 prosenttia halvempia kuin Suomessa. Hintavertailun tulokset ja tutkimusmetodologiaa on esitelty tarkemmin Kaupan liiton verkkosivuilla.

Kaupan liitto huomauttaa, että useat selvitykset ovat osoittaneet kuluttajien kokevan lääkkeiden hinnat liian kalliiksi. Fimean lääkebarometrin (2021) vastaajista 26 % koki, että lääkkeet maksavat liikaa maksukykyynsä

13.9.2024

nähdessä. Kuluttajaliiton tekemän kuluttajakyselyn vastaajista 76 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että lääkkeet ovat kalliita Suomessa. 32 % vastaajista oli viimeisen kolmen vuoden aikana lykännyt tarvitsemiensa lääkkeiden ostamista tai jättänyt niitä kokonaan ostamatta lääkkeiden hinnan takia. (Kuluttajaliitto | Aula Research, 9/2022).

Kuten työryhmän muistiossa todetaan, itsehoitolääkkeiden hintakilpailu ja itsehoitolääkkeistä asiakkaille annettavat alennukset ovat olleet mahdollisia 1.4.2022 lähtien. Fimean viimeisimmän vuoden 2022 kattavan apteekkien tilinpäätösanalyysin perusteella lähes kolme neljäsosaa (n=475) selvitykseen vastanneista apteekkeista ilmoitti, ettei ollut toistaiseksi antanut itsehoitolääkkeistä alennuksia kyseisen vuoden aikana voimaan tulleen asetusmuutoksen jälkeen.

On myös syytä todeta, että useassa selvityksessä Kilpailu- ja kuluttajavirasto on todennut, että apteekkien omistajilleen tuottamat voitot on toistuvasti havaittu verrattain korkeiksi, mikä heijastuu kuluttajien ja yhteiskunnan lääkekustannuksiin (KKV 5/2020 ja Tiedote 4.12.2023).

Kaupan liitto pitää valitettavana, ettei muistiossa huomioitu lääkkeiden korkeiden hintojen vaikutusta lääkeshoidon tarkoituksenmukaiseen toteutumiseen. Aihekokonaisuus on tarpeen ottaa huomioon uudistuksen jatkovalmistelussa.

Muistiossa ei otettu kantaa itsehoitolääkkeiden verkkomyyntiin. Kaupan liitto katsoo, että eri toimijoiden tasa-
puolinen kohtelu ja itsehoitolääkkeiden saavutettavuuden parantaminen edellyttävät myös apteekkien ulkopuolella tapahtuvan itsehoitolääkemyyntin mahdollistamista verkossa. Kaupan liitto korostaa, että Ruotsissa ja Norjassa verkkoapteekeilla on myös ollut tärkeä vaikutus itsehoitolääkkeiden hintatason laskuun.

Lupakäytännöt ja neuvonta

Kaupan liitto suhtautuu kielteisesti muistiossa ehdotettuun itsehoitolääkkeiden myyntikanavakohtaiseen ja olemassa olevan lupakäytännön kanssa päällekkäiseen lääkkeiden myyntilupakäytäntöön. Jo tällä hetkellä lääkeyhtiöltä edellytetään myyntilupa itsehoitolääkkeille, ja itsehoitolääkkeen myyntiluvan saanut lääke on myytävissä kaupan jakelukanavissa lääkekaappien kautta. Muistiossa todetaan, että myyntikanavakohtaisen itsehoitolääkkeiden myyntilupamallin osalta on huomioitava, että myyntiluvan haltija ei välttämättä näe tarkoituksenmukaiseksi hakea myyntilupa laajennusta, mikä johtaisi siihen, ettei valmisteen myynti tällöin laajenisi apteekkien ulkopuolelle.

Lisäksi Kaupan liitto korostaa, että Fimea määrittelee jo nykyisin tietyt itsehoitolääkkeet lisäneuvontaa vaativiksi itsehoitolääkkeiksi. Nyt muistiossa määrittään tietyt apteekkien ulkopuolella myytävälle itsehoitolääkkeet riskilääkkeiksi, joiden myynti edellyttäisi neuvontaa, mutta jotka eivät kuitenkaan apteekissa myytävänä olisi erityistä neuvontaa vaativia. Samaan aikaan Suomessa riskilääkkeiksi luokiteltavia itsehoitolääkkeitä myydään apteekkien ulkopuolella mm. Ruotsissa ja Norjassa, ja Norjassa jopa osana pakollista itsehoitolääkevalikkoa.

Kaupan liitto katsoo, että muistiossa esitetty itsehoitolääkkeiden myyntilupamalli rajoittaa kilpailua ja voi estää koko uudistuksen toteutumisen. Kaupan liitto edellyttää, että jatkovalmistelussa tulee luoda sääntelymalli, joka ei mahdollista jollekin markkinaosapuolelle uudistuksen tosiasiallista estämistä.

Kaupan liitto pitää myyntipistekohtaista lupajärjestelmää kohtuuttoman raskaana ja byrokrattisena. Muistiossa esitetty malli käytännössä tarkoittaisi, että Fimea luvittaisi erikseen yli 3 500 myyntipistettä. Monet kaupan alan yritykset toimivat ketjumuotoisesti, jolloin ketjukohtainen myyntilupa ja myyntipisteitä koskeva ilmoitusmenettely valvovalle viranomaiselle tulisi olla jatkovalmistelun lähtökohta. Esitetty myyntikanavakohtainen

13.9.2024

lupakäytäntö on vastoin Orpon hallitusohjelman henkeä, jossa pyritään purkamaan normeja ja sujuvoittamaan lupakäytäntöjä.

Kaupan liitto pitää tärkeänä, että lääkeneuvonnan monopoli puretaan ja neuvontaa koskeva sääntely tuodaan tähän päivään. Kaupan liitto katsoo, ettei ole mitään perusteita rajata lääkeneuvonnan antaminen apteekin fyysisiin toimitiloihin, varsinkaan kuin näin ei tosiasiallisesti tapahdu apteekkien palvelupisteiden lääkeneuvonnan osalta. Kaupan liitto pitää tärkeänä, että lääkeneuvontaa olisi saatavilla esimerkiksi keskitetyn etäpalvelun kautta. Jatkovalmistelussa on välttämätöntä luoda sääntelyllä edellytykset esimerkiksi keskitetyn etälääkeneuvonnan järjestämiselle.

Lisäksi jatkovalmistelussa tulee varmistaa, että lupa- ja valvontakäytännöt mahdollistaisivat erikokoisten kaupan alan yritysten edellytykset itsehoitolääkemyynille. Erityisesti kyläkauppojen ja muiden haja-asutusalueilla sijaitsevien kaupan myyntipisteiden merkitys itsehoitolääkkeiden myynnissä ja reseptilääkkeiden noutopisteinä tulisi uudistuksessa turvata.

Vaikutukset valtiontalouteen ja apteekkien kannattavuuteen

Kaupan liitto kummeksuu, ettei Kaupan liiton pyynnöstä huolimatta muistioon otettu valtiontalouden kannalta kustannusneutraalia verotarkastelua. Kaupan liitto katsoo, että uudistus voidaan toteuttaa valtion talouden näkökulmasta kustannusneutraalisti ja kuluttajia maksurasitusta keventäen.

Kaupan liitto arvioi itsehoitolääkeuudistuksen vaikutukset apteekkien kannattavuuteen maltillisiksi. Kaupan liitto korostaa, että esimerkiksi Ruotsissa apteekkeista myydään edelleen 80 prosenttia itsehoitolääkkeistä. Lisäksi mikäli apteekkivero poistetaan myyntiin vapautetuilta itsehoitolääkkeiltä, apteekkiveron poisto koskisi myös apteekkien kautta tapahtuvaa itsehoitolääkemyntiä, ja näin ollen apteekkiveron poistolla olisi positiivinen taloudellinen vaikutus apteekkeille. Nykyisen apteekkiverkon säilyminen voidaan viimekädessä turvata lääketaksan ja apteekkiveron uudistamisella paremmin syrjäseutujen apteekkeja tukevaksi tai hallitusohjelmassa mainitulla apteekkituella.

KAUPAN LIITTO